

Jogi melléklet

A Courage-ügyben alkalmazott megközelítés alkalmazásának nehézségei a nemzetközi versenyjogban

DR. SÜKÖSD PÉTER

Előszó

A gazdaság globalizációjával párhuzamosan a kereskedelem liberalizációjának lehetünk tanúi napjainkban. Bizonyos ágazatokban a nemzetközi, valamint multinacionális társaságok vezető szerephez jutottak. Felvetődik a kérdés, hogy hogyan lehet ezeknek a vállalkozásoknak a magatartását a meglévő jogszabályok keretei között megítélni, és esetlegesen korlátok közé szorítani.

Lóránt Károly: „Prága üzenete”¹ című cikkében ennek megoldására az alábbi adó- és vámpolitikai eszközöket látja a legmegfelelőbbnek:

1. Az „Itt termelj, itt adhatsz el” („site here to sell here”) elv megvalósítása az ipari és szolgáltató ágazatokban, a transznacionális vállalatokkal szemben, vagyis az azok eladásai által lekötött vásárlóerőt kapcsolatba kell hozni a jövedelemmel, amelyet termelő vagy szolgáltató üzemek az adott országban létrehozhatnak. Ezt a célt megfelelő védővámok kialakítása is szolgálhatja.
2. Egy másik eszköz a barterkereskedelem, amely a piachoz való hozzájutás fejében (import) egyben hasonló nagyságú piacot biztosít (export).
3. A spekulációs pénzáramlás megfékezése érdekében szükség van a nemzetközi pénzmozgások megadóztatására úgy, ahogy azt James Tobin Nobel-díjas amerikai közgazdász javasolta (0,5% adó minden egyes nemzetközi pénzáttalaláson).
4. A helyi gazdasági fejlődés elősegítése érdekében szerepet kaphatnak az olyan helyi pénzek, amelyek biztosítják a helyi gazdasági körforgást, de nem teszik lehetővé azt, hogy külföldi spekulánsok belépjenek a rendszerbe.
5. Szükség van az adózási rendszer olyan átalakítására, amely csökkenti az élömunka és növeli a tőkejövedelmek, a természeti erőforrások, a szállítás, a környezet-szennyezés adóterheit.
6. Nagyon fontos olyan helyi közösségek létrejöttének elősegítése, amelyek biztosítják a helyi gazdasági körforgást a termeléstől az értékesítésen keresztül a fogyasztásig.

A fentiekén túl nagy szerepe van a nemzeti versenyjogok extraterritoriális, azaz bilaterális és multilaterális összefogások szintjére fejlesztő nemzeti és nemzetközi politi-

¹ Lóránt Károly: Prága üzenete, in. Leleplező 1. szám (2000)
<http://www.zpok.hu/globalizacio/lorantk.htm> (2006. 05. 17.)

Dr. Sükösd Péter, a Gazdasági Versenyhivatal munkatársa.

kának, mely magát a vállalatok közötti összefonódást és ennek versenykorlátozó és torzító következményeit tartja bizonyos keretek között, ami megnehezíti a multinacionális vállalatok transznacionálissá történő alakulását, s gátat szab a monopól helyzetükből adódó, munkavállalóikkal, fogyasztóikkal szembeni „szociális visszaéléseknek”.

A versenyjogot illetően elmondható, hogy sokkal prominensebb szerepet képvisel ma, mint valaha, aminek oka elsősorban az elmúlt években tapasztalt nagymértékű gazdasági fejlődés, amely a nemzeti gazdaságok rendszerét sokkal befogadóbbá tette a piaci kapitalista rendszer vívmányaival szemben. A világszerte tapasztalható gazdasági liberalizációval párhuzamosan a kereskedelmi korlátozások lebontása és a határokon átvívelő kereskedelemben részt vevő áruk, szolgáltatások drámai mennyiségi növekedése tapasztalható. Az itt tapasztalható fejlődés a feltűnő technológiai változásokkal karöltve kölcsönös piaci függőséget eredményezett a különböző nemzetgazdaságok között. Ez a hullám nagy kihívást jelent a versenyhatóságoknak világszerte, amelyek feladata egyre inkább a legnagyobb mértékű konvergencia és koordináció biztosítása egymás között.

A fentiek miatt jelentős szerepe van a különböző nemzeti versenyjogok területükön kívüli, azaz bilaterális és multilaterális összefogások szintjére fejlesztő nemzeti és nemzetközi politikának, a végső cél azonban egy életképes globális versenyjogi rendszer kialakítása lenne, amelyre voltak és vannak próbálkozások a nemzetközi szervezetek részéről is. Bár ezek a kezdeményezések igazoltak egyfajta szemléletváltást a versenypolitika terén, az még mindig nem mondható elegendőnek, mivel továbbra sincs egységes koncepció arra nézve, hogy a jövőben a versenyjogi hatóságok miként tudják majd biztosítani, hogy a nemzeti piacok nemzetközi integrációja előrelátható és tervezhető eredményhez vezessen.

A fentiekben túl van még egy lehetőség, amely kiterjesztheti az egyes nemzeti versenyjogok hatályát, ezáltal hatékonyabbá téve a globalizáció káros tünetei, így például a multi- és transznacionális vállalatok elleni küzdelmet. Ezt az utat a magánérdekű jogérvényesítés jelentheti, melynek lehetőségeit a Közösségen belül a Courage-ügyben² hozott ítélet tágította ki olyan mértékben, amely alkalmat adhat annak széles körű – nem csak Közösségen belüli – alkalmazására.

A Courage-ügy az Európai Közösségek Bírósága előtt

Az ügy előzményei

1990-ben a Courage, egy az Egyesült Királyságban 19%-os piaci részesedéssel rendelkező sörgyár és a Metropolitan plc. (továbbiakban: Grand Met), egy a vendéglátásban és a szállodaiparban érdekelt vállalat, megállapodtak abban, hogy egyesítik a bérbe adott vendéglőiket. Ennek eredményeképp a vendéglátó egységeik működtetésének jogát az Intrepreneur Estates Ltd.-nek (továbbiakban: IEL) adták át, mely vállalat a Courage és a Grand Met 50-50%-os tulajdonában állt. Egy, az IEL és a Courage közötti megállapodás ugyanakkor biztosította, hogy minden IEL-ügyfélnek kizárólag a Courage-tól kellett a sört vennie. A Courage ugyanakkor az IEL által bérbe adott vendéglátóhelyek által alkalmazott árlista alapján adta a megrendelt sört.

Az IEL egy általános bérbeadási szerződést bocsátott a bérlői rendelkezésére. Amíg a bérleti díj összege tárgyalás alapját képezhette egy jövőendő bérlővel, addig a kizárólagos sörvásárlási kötelezettség és a szerződés más klauzulái nem képezhették tárgyalás alapját.

² C-453/99. sz. ügy, Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd. és mások [EBHT 2001., I-6297. o.].

1991-ben Crehan úr két 20 évre szóló bérleti szerződést írt alá az IEL-lel, amely arra kötelezte, hogy a Courage-tól vásároljon. A bérlőnek a szerződésben lefektetett minimum mennyiséget kellett vásárolnia meghatározott sörökből és az IEL abba is beleegyezett, hogy a bérlők bizonyos söröket a Courage által meghatározott árlista alapján vásárolhassanak.

A sörözők nagyon veszteséges vállalkozásoknak bizonyultak, és Crehan úr lemondott a bérleti jogairól. 1993-ban a Courage, a fő eljárás felperese, kártérítési eljárást indított Crehan úr ellen a neki járó összegek beszedése érdekében, arra hivatkozva, hogy Crehan úrnak 15 266 GBP értékű ki nem fizetett sörszállításból fakadó tartozása van. Crehan úr anyagi jogi alapon megtámadta a felperes keresetét arra hivatkozva, hogy a megállapodásból fakadó sörvételre vonatkozó kötelezettség az EKSz. 85. (jelenleg 81.) cikkébe ütközött. A fentieken túl ugyanakkor ellenkeresettel élt kártérítési igényei érvényesítésére, és követelte, hogy e kártérítést számítsák be a Courage-dzsal szemben fennálló tartozásába, és alperesként bevonta az eljárásba az IEL-t. Állítása szerint a sörözőkre vonatkozó bérleti szerződések, beleértve a sörrel kapcsolatos megkötéseket, sértették az EK-szerződés 81. cikkének (1) bekezdését, és üzleti kudarca annak a következménye, hogy nem tudott versenyezni a közeli sörözőkkel, amelyek a hasonló sörre vonatkozó szerződésbeli kötelezettségek nélkül engedménnyel tudtak sört beszerezni, és így azt alacsonyabb áron tudták továbbértékesíteni.

Crehan úr azt állította, hogy a Courage a független kocsmabérlőknek jóval kedvezőbb áron adta a söreit, mint azoknak a vendéglátóegységek bérlőinek, akik az IEL-lel álltak szerződésben. Állítása szerint ez az árkülönbség csökkentette az IEL-lel szerződésben álló bérlők hasznát, és ezzel ellehetetlenítette azok üzleti tevékenységét.

A Courage, Grand Met és azok leányvállalatai az általuk használt bérleti szerződést ugyanakkor 1992-ben benyújtották az Európai Közösségek Bizottságához (továbbiakban: Bizottság) mentesítést kérve arra. 1993-ban a Bizottság a 17. Tanácsi Rendelet³ 19 (3) cikke alapján közleményt bocsátott ki, melyben abbéli szándékát fejezte ki, hogy az EKSz. 85 (jelenleg 81.) cikk (3) bekezdése alapján mentesíteni szándékozik a megállapodást.

A kérelmet a kérelmezők 1997 októberében visszavonták, azt ugyanakkor az IEL által bevezetett új bérleti szerződés bevezetése követte, amelyet később ugyanúgy benyújtottak a Bizottsághoz. Az elsőfokú bírósági döntésben elutasították Crehan úrnak az EKSz. 81. cikke (1) bekezdésének megsértése miatt az első alperessel szemben felmerült kártérítési igényét. Első fokon megállapították, hogy a bérleti szerződések és a sörre vonatkozó megkötések nem sértették a 81. cikk (1) bekezdését, és hogy Crehan úr nem perelhet kártérítést olyan nemzeti jogszabályok alapján, amelyek megakadályozzák, hogy egy személy olyan jogellenes szerződés alapján pereljen, amelyben félként részt vesz.

Crehan úr Anglia és Wales Fellebbviteli Bíróságához (polgári tábla) (továbbiakban: Fellebbviteli Bíróság) fellebbezett, amely viszont 1999. július 16-i rendeletével – amely 1999. november 30-án érkezett meg az Európai Közösségek Bíróságára (továbbiakban: EKB) – az EKSz. 234. cikke szerinti előzetes döntéshozatali eljárást kért az EKB-től.

A Fellebbviteli Bíróság négy kérdést tett fel az EKB-nak az EKSz. 81. cikke által tiltott megállapodásban részes fél abbéli lehetőségeivel kapcsolatban, hogy a szerződőtársától kártérítést követeljen. A Fellebbviteli Bíróság azért terjesztette elő az előzetes döntéshozatali eljárási kérelmét, mert egy korábbi döntése kimondta, hogy az EKSz. 81. cikkét a harmadik feleknek, a versenytársak védelmére alkották, nem pedig a tiltott megállapodásban részt vevő felek részére. Úgy tartották, hogy ők az okozói és nem az áldo-

³ A Tanács 17/62/EGK rendelete (1962. február 6.) az EK-Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról, az Európai Unió Hivatalos Lapja, angol nyelvű különkiadás, 1959–1962., 87. o.

zatai a versenykorlátozásnak. Az angol jog ugyanakkor nem tette lehetővé a jogellenes megállapodásban részt vevő feleknek a másik féltől való kártérítés követelését.

A fentiek alapján a Fellebbviteli Bíróság az alábbi kérdéseket tette fel az EKB-nak:

1. Az EKSz. 81. cikkét lehet-e úgy értelmezni, hogy arra egy tiltott megállapodás részese is hivatkozhat, annak érdekében, hogy a bíróságok mentesítsék a másik féllel szemben fennálló kötelezettségei alól?
2. Amennyiben az első kérdésre adott válasz igen, akkor a mentesítésért folyamodó fél jogosult-e a 81. cikkbe ütköző megállapodás általa történő betartása miatt okozott kárai megtérítésére?
3. Egy olyan nemzeti jogszabály megfelel-e a közösségi szabályoknak, amely biztosítja, hogy a bíróságok ne tegyék lehetővé egy személynek, hogy saját jogellenes cselekedeteire, egy szükséges lépésként, mérséklően hivatkozzon és/vagy arra támaszkodjon annak érdekében, hogy a kárait megtérítsék?
4. Amennyiben a harmadik kérdésre adott válasz az, hogy bizonyos körülmények között az ilyen szabály nem felel meg a közösségi szabályoknak, milyen körülményeket kellene a nemzeti bíróságoknak figyelembe venni?

Az EKB ítélete

Az EKB ítéletének indokolásában kifejtette, hogy az EKSz. megalkotta saját jogi rendjét, amelyet a tagállamok jogrendjébe integráltak és amelyet a nemzeti bíróságoknak alkalmazniuk kell. Ezen jogrend tárgyai nem csupán a tagállamok, hanem azok állampolgárai is. Amennyire a közösségi jog terheket ró az egyénekre, úgy azt avégett hozták létre, hogy emellett jogokat is biztosítson, melyek nem csupán úgy merülhetnek fel, hogy azokat a Szerződés explicite biztosítja, hanem olyan kötelezettségek folytán is, melyeket a Szerződés magánszemélyekre, tagállamokra és közösségi intézményekre ró.⁴

Az EKSz. 3. cikkének (g) pontja alapján (jelenleg a 3. cikk (1) bekezdésének (g) pontja), az EKSz. 85. (jelenleg 81.) cikke alapvető előírást képez, amely nélkülözhetetlen a Közösség céljainak eléréséhez, különösképpen a belső piac működéséhez. Az EKB véleménye szerint az előírás jelentőségére tekintettel a Szerződés megalkotói biztosították, hogy az EKSz. 85. (jelenleg 81.) cikkének (2) bekezdésébe ütköző megállapodás vagy döntés automatikusan semmis. Az automatikus semmisség alapelveire ugyanakkor bárki hivatkozhat, és a bíróságok kötve vannak ahhoz, amennyiben a 85. (jelenleg 81.) cikk (1) bekezdésének alkalmazásához szükséges feltételek teljesülnek, és amennyiben az érintett megállapodás nem felel meg az EKSz. 85. (jelenleg 81.) cikk (3) bekezdésében biztosított semmisség abszolút, egy megállapodásnak, amely semmis és érvénytelen a cikk folytán, nincsen hatása a szerződő felekre és nem alkalmazható harmadik felekkel szemben sem. Ezen kívül kihatással lehet az adott megállapodás vagy döntés hatásaira is, akár a múltat vagy a jelent illetően.

A fentiekén túl az EKB úgy tartotta, hogy az EKSz 85. (jelenleg 81.) cikk (1) bekezdésének és a 86. cikkének (jelenleg 82. cikk) közvetlen hatása van az egyének közötti kapcsolatokban és az jogokat képez az érintett egyének számára, amelyek fölött a nemzeti bíróságoknak őrködniük kell.⁵

Az előző megközelítésből következik, hogy bármely egyén hivatkozhat egy nemzeti bíróság előtt az EKSz 85. (jelenleg 81.) cikk (1) bekezdésének megsértésére, még akkor

⁴ C-453/99. sz. ügy, Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd és mások [EBHT 2001., I-6297. o.] 19. bekezdés.

⁵ Ibid 23. bekezdés.

is, ha annak a szerződésnek az egyik részese, amely felelős a cikk alapján a verseny korlátozásáért vagy torzításáért.⁶

Ami a versenyt korlátozó vagy torzító szerződés vagy magatartás által okozott veszteségekért járó kártérítési igényt illeti, az EKB szerint a Közösségi esetjoggal összhangban kezdettől fogva azt kell szem előtt tartani, hogy a nemzeti bíróságoknak – amelyeknek az a feladatuk, hogy joghatóságukon belül a közösségi jog előírásait alkalmazzák – biztosítaniuk kell, hogy ezek a szabályok teljes mértékben érvényesüljenek, és védelmezniük kell azokat a jogokat, amelyeket ezek a szabályok a magánszemélyeknek biztosítanak.

Az EKB ugyanakkor hangsúlyozta, hogy az EKSz 85. (jelenleg 81.) cikkének teljes hatékonyságát, és különösképpen a 85. (jelenleg 81.) cikk (1) bekezdésében lefektetett tilalom gyakorlati érvényesülését veszélyeztetné, ha az nem lenne minden magánszemély számára nyitott, hogy egy a versenyt korlátozó vagy torzító szerződés vagy magatartás következtében elszenvedett kárainak érvényesítéséért kártérítési igénnyel lépjen fel.

E jog létezése erősíti a közösségi versenyszabályok működését, és akadályozza azokat a gyakran titkolt megállapodásokat és gyakorlatokat, amelyek a verseny korlátozásáért vagy torzításáért felelősek. Ebből a szempontból a nemzeti bíróságok előtti kártérítési eljárások jelentős hozzájárulást jelenthetnek a közösségen belüli hatékony verseny fenntartásához. Ebből következően véleménye szerint nem szabadna, hogy abszolút akadály legyen az ilyen eljárásoknak.

Kiemelte ugyanakkor, hogy az adott ügyet szabályozó közösségi szabályok hiányában minden tagállam helyi jogi rendszerének a feladata, hogy kijelölje a joghatósággal rendelkező bíróságokat és törvényszékeket, valamint lefektesse azokat a részletes, a magánszemélyek közösségi jogból közvetlenül fakadó jogai védelmére szolgáló eljárásjogi szabályokat, amelyek nem hátrányosabbak, mint a hasonló helyi eljárások (megfelelőség alapelve) és nem lehetetlenítik el vagy nehezítik meg túlzottan a közösségi jogból fakadó jogaik érvényesítését (hatásosság alapelve). Az EKB álláspontja szerint az a tény, hogy a közösségi jog nem akadályozza meg a nemzeti bíróságokat abban, hogy lépéseket tegyenek annak érdekében, hogy a közösségi jog által garantált jogok védelmét biztosítsák, nem vonja feltétlenül maga után azok jogtalan gazdagodását, akik ezt a védelmet élvezik.

Véleménye szerint különösképp a nemzeti bíróságok feladata annak kiderítése, hogy az a fél, aki egy a verseny korlátozásáért vagy torzításáért felelős szerződés következtében előálló veszteségei miatt kártérítési igénnyel lép fel, valóban szemmel láthatóan gyengébb helyzetben volt-e, mint a másik fél, olyannyira, hogy az komolyan veszélyeztette vagy megszüntette a szerződési szabadságát és abbéli képességét, hogy kárt szenvedjen vagy csökkentse annak mértékét, jó időben felhasználva a rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségeket.

A fentiek alapján az EKB a Fellebbviteli Bíróság (Anglia és Wales) (Polgári Tábla) által, annak 1999. július 16-i határozata alapján hozzá utalt kérdésekre válaszolva, így döntött:

Egy az EKSz 85. (jelenleg 81.) cikkének értelmében a versenyt korlátozó vagy torzító szerződésben részes fél hivatkozhat a fenti cikk megsértésére annak érdekében, hogy szabaduljon a másik féllel szemben fennálló, szerződésben rögzített kötelezettségei alól.

1. Az EKSz 85. (jelenleg 81.) cikke kizárja azt a nemzeti jogot, amely nem teszi lehetővé az EKSz 81. cikkét sértő szerződéses klauzulákat sérelmező félnek, hogy kártérítési igénnyel lépjen fel, csupán arra hivatkozva, hogy ő is a szerződés részese.
2. A közösségi jog nem zárja ki azon nemzeti jogszabály alkalmazását, amely megakadályozza egy olyan személy részére a keresetindítás jogát kártérítési igény érvényesítése érdekében saját jogellenes cselekményére hivatkozva, aki megállapítottan jelentős felelősséggel viseltetik a verseny torzításáért.

⁶ Ibid 24. bekezdés.

Az EKB ítéletének eredményeképpen a Fellebbviteli Bíróság helyt adott Crehan úr fellebbezésének, és bizonyos kérdéseket újratárgyalásra visszautalt az első fokra. Az újratárgyaláskor az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a bérleti szerződésekben szereplő sörre vonatkozó megkötések nem sértették az EKSz. 81. cikk (1) bekezdését, többek között azon az alapon, hogy nem elégítették ki a Delimitis-ügyben⁷ szereplő próba első elemét. Az elsőfokú bíróság azonban egyetértett azzal, hogy Crehan úr üzletének a kudarcát a sörre vonatkozó megkötések okozták, és annak ellenére, hogy félként vett részt a megállapodásban, nem osztozott a 81. cikk (1) bekezdésének megszegésével kapcsolatos felelősségben.

Crehan úr ezt az ítéletet a Fellebbviteli Bíróságnál megfellebbezte. A Fellebbviteli Bíróság megváltoztatta az elsőfokú bíróság megállapítását, és arra a következtetésre jutott, hogy a kérdéses sörözők bérleti szerződésai és a sörre vonatkozó megkötések tekintetében a Delimitis-próba mindkét eleme teljesül. Erre a következtetésre a bíróság különösen a Bizottság Whitbread⁸-, Bass⁹- és Scottish & Newcastle¹⁰- ügyben hozott határozatai alapján jutott. A Whitbread-ügyben például a Bizottság megállapította, hogy a Crehan úrra kiszabott sörre vonatkozó megkötésekhez hasonló megkötések teljesítettek a Delimitis-próba első elemét. A fentiekben túl ugyanakkor a Bizottság e határozatokban megállapította, hogy a Courage-nál alacsonyabb piaci részesedéssel rendelkező sörgyártók teljesítették a Delimitis-próba második elemét. A Fellebbviteli Bíróság a fentiek alapján arra a következtetésre jutott, hogy az első fokon eljáró bírónak meg kellett volna állapítania, hogy teljesült a Delimitis-próba első, sőt második eleme is.

A Fellebbviteli Bíróság ezért összesen 131 336 GBP ideiglenes kártérítést ítélt meg Crehan úrnak, mely összeget a kamatok tovább növeltek.

Az EKB ítéletéből levonható tanulságok

A közösségi jog megsértése miatti kártérítés nem volt magától értetődő jogorvoslat azelőtt, hogy az EKB megvizsgálta a kérdéskört. Az EKSz-ből hiányoznak a közösségi jog megsértése miatti felelősségre vonatkozó rendelkezések, jöllehet az EKB ezt az alapvető is a közösségi jog részévé tette.

A Francovich-ügyben¹¹ az EKB az állami felelősség fogalmát fektette le, mint egy a Szerződés rendszerének szerves részét alkotó elvet.¹² A második állami felelősséget érintő Brasserie du pêcheur-ügyben¹³ még messzebb ment az EKB az állami felelősség meglétének igazolásában. Itt ugyanis a Francovich-ügyben a kártérítéshez való jog alapjánál hivatkozott közösségi normák teljes körű hatályosulásán, és az általuk biztosított jogok tényleges védelméen, valamint a Szerződés 5. cikkében megfogalmazott, az államokat kötelező együttműködési kötelezettségen túl az EKSz 215. cikkének második

⁷ C-234/89 sz. ügy, Delimitis kontra Henninger Bräu [EBHT 1991., I-935. o.]

⁸ Az Európai Bizottság 1999. február 24-én hozott 1999/230/EC határozata (IV/35.079/F3 – Whitbread ügy) [Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 088 , 31/03/1999 0026-0056 o.]

⁹ Az Európai Bizottság 1999. június 16-án hozott 1999/473/EC számú határozata (IV/36.081/F3 – Bass ügy) [Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 186 , 19/07/1999 0001-0027. o.]

¹⁰ Az Európai Bizottság 1999. június 16-án hozott 1999/474/EC számú határozata (IV/35.992/F3 - Scottish és Newcastle ügy) hozott határozata [Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 186 , 19/07/1999 0028-0052 o.]

¹¹ C-6/90. és C-9/90. sz. ügyek, Francovich és Bonifaci és mások kontra Olaszország [EBHT 1991., I-5357. o.]

¹² Ibid 35. bekezdés.

¹³ C-46/93. és C-48/93. sz. ügyek, Factortame (III), Brasserie du Pêcheur SA kontra Németország és The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és mások [EBHT 1996., I-1029. o.]

bekezdését hívta segítségül, amely a Közösség szerződésen kívüli felelősségének esetében a tagállamok jogában közös általános elvekre utal. Ez a továbbiakban megalapozta azt, hogy az állami felelősség inkább a tagállamok jogából fakadt, mint az EKB sajátos értelmezéséből.

Ami a horizontális felelősség kérdéskörét illeti, mind a Francovich-, mind a Brasserie-ügy magában rejtette azt az elvet, hogy a közösségi jog megsértéséből fakadó felelősségnek túl kell terjeszkednie az államokon és azt magánszemélyekre kell alkalmazni is. Az EKB a Francovich-ügyben kinyilvánította, hogy a tagállamot terhelő kártérítési kötelezettség hiányában a magánszemélyek nem szerezhettek érvényt a nemzeti bíróságok előtt azoknak a jogaiknak, amelyeket egyébként a közösségi jog elismer.¹⁴ A Courage-ügyben hozott ítélettel a téma kapcsán felmerülő esetleg nyitva maradt kérdéseket végleg rendezte az EKB.

Újdonság a korábbi ügyekhez képest, hogy az EKB itt jelentősen kitágította a versenyt korlátozó megállapodás alkalmazásából származó kár megtérítéséért való perlés lehetőségét. Ugyanis kimondta, hogy a versenyt korlátozó vagy torzító szerződésben részes fél is hivatkozhat a fenti cikk megsértésére és ezáltal kártérítési igénnyel léphet fel a szerződésben részes másik féllel szemben, amennyiben szemmel láthatóan gyengébb helyzetben volt, mint a másik fél, olyannyira, hogy az komolyan veszélyeztette vagy megszüntette a szerződési szabadságát és abbéli képességét, hogy kárt szenvedjen, vagy csökkentse annak mértékét, jó időben felhasználva a rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségeket.

A Courage-ügy kapcsán elért közösségi vívmányok alkalmazásának nehézségei egy jövőbeni nemzetközi versenyjogi szabályozásban

A fentiek alapján látható, hogy példaértékű az a szemléletbeli fejlődés, amely a közösségi versenyjog alkalmazását illetően ment végbe az elmúlt években. A kérdés a fentiekén túl az, hogy mennyiben hasznosítható a Courage-ügy érvelése egy nemzetközi versenyjogi szabályozás kialakításánál.

A nemzetközi versenyjogi rendszert illetően három fő irányzat van, melyek között az országok közötti együttműködésre épül, míg a harmadik egy országok felett álló, nemzetközi versenyjogi minimum követelmények létrehozásán alapul.

Az OECD a Nemzetközi Kereskedelmet Befolyásoló Versenyellenes Gyakorlatról szóló 1995-ös Tanácsi Ajánlásában¹⁵ – professzor Eleanor Fox megközelítésével¹⁶ párhuzamosan – a tagországok közötti koordinációra helyezi a hangsúlyt. Itt tehát a végrehajtást nemzeti szinten tartják és különböző eljárási együttműködések követelnek meg a tagországoktól a több nemzetet átívelő versenyellenes cselekedetek megfékezése érdekében.

Ezzel szemben a Nemzetközi Antitröszt Törvényről szóló 1993-as, a Max Planck Intézet szakértői által összeállított tervezet¹⁷ (továbbiakban: DIAC) – bár a nemzetközi esetek megoldásaként még ugyancsak a nemzeti anyagi jogi szabályok alkalmazására helyezi a hangsúlyt – annyiban jelent többletet a fentebb említett két megoldásnál, hogy ezen szabályok végrehajtását és a vitarendező mechanizmust központosítja, a szabályok

¹⁴ Ibid 34. bekezdés.

¹⁵ OECD's Recommendation of the Council Concerning Cooperation Between Member Countries on Anticompetitive Practices Affecting International Trade (1995).

¹⁶ Eleanor Fox: International antitrust: against minimum rules; for cosmopolitan principles in 43 Antitrust Bulletin 5, 1998.

¹⁷ Draft International Antitrust Code as a GATT-WTO Plurilateral Trade Agreement (Munich Code), 1993. július 10. in Antitrust and Trade Regulation Report (BNA) 1628. o.

betartását a nemzetközi egyezmények által megállapított minimum követelményektől teszi függővé. A tervezet emellett egy nemzetközi versenyhivatal létrehozatalával számol, amelynek lehetősége lenne eljárásra kötelezni a nemzeti versenyhivatalokat abban az esetben, ha azok nem tennék meg a szükséges intézkedéseket nemzeti versenyjogaik kikényszerítése érdekében. Ez a hatóság emellett keresetet indíthatna a magánfelek ellen a nemzeti hatóságok által kiadott végzés vagy határozat be nem tartása miatt, jogorvoslati joggal élhetne abban az esetben, ha nem lenne részese az adott versenyfelügyeleti eljárásnak, ugyanakkor a nemzeti versenyhivatalok segítségére lenne a nemzeti antitröszt szabályaik végrehajtásában. E nemzetközi versenyhatóságon túl a tervezet alapján létezne egy nemzetközi antitröszt fórum is, amely az államok közötti versenyügyek kapcsán felmerülő viták rendezésében lenne kompetens. A tervezet a fentiekben túl az alábbi öt alapelvre épül:¹⁸

1. A nemzeti anyagi jogi szabályok alkalmazására a nemzetközi esetek megoldásaként;
2. Nemzeti jog szerinti elbírálásra mind az állampolgárok, mind a külföldiek számára;
3. Nemzetközi egyezmények által megállapított minimum követelmények betartására a nemzeti jogszabályok tekintetében;
4. Egy adott nemzetközi szervezet vagy hivatal által tett eljárási kezdeményezések lehetőségének engedélyezésére abban az esetben, ha az szükséges a nemzetközi trösztellenes törvény hatékonyságának növeléséhez;
5. Ezen négy alapelv korlátozására a határon átvéelő, több országot magában foglaló esetekben.

A DIAC alapelvei között szerepel a versenyjog nemzeti karakterének (mint piacbefolyásoló eszköz és mint szabályozási szint) elismerése, a nemzeti és nemzetközi versenyszabályozások egyenrangúságának elve (a dualitás fenntartása), a meglévő GATT szankciók alkalmazása az alapelvek egyenlő és diszkriminációtól mentes nemzeti érvényesítése érdekében. A DIAC tehát nem biztosít szupranacionális, közvetlenül alkalmazandó jogot, hanem csupán arra kényszeríti a szerződő feleket, hogy helyi jogrendszerük részeként tiszteljék a versenyjog bizonyos zsinórmértékül szolgáló alapvető előírásait. A DIAC 15. bekezdése az antitröszt sérelmek esetén alkalmazandó jogkövetkezményekkel foglalkozik, beleértve ebbe a közigazgatási, büntetőjogi és magánjogi szankciókat. Ez utóbbi magában foglalja a sértett fél kártérítéshez való jogát, mely a Courage-ügy alapját is képezte.

Az igazi áttörést a nemzetközi versenyjogi szabályozás kialakítása felé vezető úton az jelenthetné, hogy – a Courage-ügyben tett konklúzióval összhangban – egy adott megállapodásban részes felek is kezdeményezhetnének eljárást, amely nagymértékben hozzájárulna egy jövőbeni nemzetközi antitröszt-szabályozás hatékonyabb végrehajtásához. Okkal tehetjük fel a kérdést, hogy mi a különbség a közösségi jogon belüli, a Courage-ítélettel elindított szemlélet és a nemzetközi szintén által kínálta lehetőségek között.

A továbbiakban a DIAC és a közösségi versenyjog közötti hasonlóságokkal, a Courage-ügyben elért következtetések nemzetközi versenyjogi szabályozásban történő alkalmazásával foglalkozik a tanulmány.

¹⁸ Pierre E J Brooks „Competition and policy harmonisation in the Southern African region” címmel tartott előadása a European competition policy szemináriumon 1998.

A DIAC és a közösségi versenyjog közötti alapvető különbségek

A DIAC és a közösségi jog közötti alapvető különbségek vizsgálatánál azon főbb elvi pillérek – így a közvetlen hatály alapelve, az egyéni jogok védelme, a jogok végrehajtása és a belső piac – górcső alá vételére kell helyezni a hangsúlyt, melyeken mind az ítélet messzemenő következtetése, mind a közösségi jog alapul.

A közvetlen hatály alapelvének kérdése

Ami a WTO jogát illeti, az csupán azt a kötelezettséget állítja a tagországok elé, hogy a nemzetközi jog előírásai alapján tegyék a WTO kritériumait a jogrendszerük részévé. Fontos ugyanakkor ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy a tagországok „szabadok az előírások saját jogrendjükbe és joggyakorlatukba történő ültetésük megfelelő módjának meghatározásában (...)”.¹⁹ A legalapvetőbb különbség a DIAC és a közösségi jog között, hogy a DIAC – a WTO jogával teljesen összhangban²⁰ – nem képez szupranacionális jogot, csupán azt a kötelezettséget rója a szerződő felekre, hogy a jog hatáson alkalmazását biztosítsák alkotmányaikkal összhangban.²¹ Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a közvetlen hatás elvének megtagadása előreláthatólag minden egyes jövőbeli nemzetközi versenyjogi egyezmény része lesz, alátámasztva ezzel azok nem-szupranacionális karakterét, szemben a közösségi versenyjoggal.

A DIAC tehát se nem biztosít közvetlen hatályt²² anyagi jogi rendelkezéseknek, se nem delegál önálló végrehajtó hatalmi jogosultságot egy nemzetközi (és nemzetállamok felett álló) versenyjogi hatóságnak.

Ezzel szemben a közvetlen hatály a közösségi jog elsőbbségének²³ alapelvével egyetemben a közösségi jog szupranacionális karakterének legprominensebb kifejezői. Az EKB Van Gend en Loos-ügyben²⁴ tett értelmezése alapján ahhoz, hogy a közösségi jog közvetlen hatálya maradéktalanul érvényesülhessen, a közösségi jog – mint egy újfajta nemzetközi jogrend része – előírásainak feltétlennek és megfelelően pontosnak kell lennie. Később ugyanakkor az EKB felismerte az EKSz 81. cikk (1) bekezdésének közvetlen alkalmazhatóságát is. Ennek első lépése a Béguelin-ítélet²⁵ volt, ahol az EKB kimondta, hogy az EKSz. 81. cikk (1) bekezdésébe ütköző megállapodások automatiku-

¹⁹ WTO/TRIPs Megállapodás 1. cikk (1) bekezdés.

²⁰ A közvetlen alkalmazhatóság koncepcióját a Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organisation, WTO) jogában sem ismerték el. Az továbbra is a WTO tagországain múlik, hogy hajlandóak-e a közvetlen alkalmazhatóság követelményét alkotmányos rendjük részévé tenni.

²¹ DIAC 2. bekezdés.

²² A közvetlen hatály azt jelenti, hogy az európai közösségi jogot a tagállamok területén közvetlen módon kell alkalmazni, vagyis a közösségi jogot a tagállamokban a címzetteknek végre kell hajtani. A közösségi jog révén az egyéneknek is lehetnek alanyi jogai, melyek azokat saját nemzeti bíróságai előtt érvényesíthetik. E jogok nemcsak a tagállamokkal szemben illetik meg a magánszemélyeket, hanem meghatározott esetekben a magánszemélyek egymás közötti vitáiban is.

²³ A közösségi jog primátusa a gyakorlatban úgy nyilvánul meg, hogyha egy konkrét ügyre vonatkozóan közösségi jogi norma létezik, akkor az elsőbbség elve alapján minden esetben a közösségi jogot kell alkalmazni, hiába létezik a nemzeti parlament, vagy önkormányzat által elfogadott jogszabály. A közösségi jog elsőbbsége nemcsak azt jelenti, hogy nem engedi érvényesülni a vele ellentétes tagállami szabályokat, hanem jogkövető magatartás esetén azt is megakadályozza, hogy a tagállamok összeütözközést eredményező új jogszabályokat fogadjanak el.

²⁴ 26/62. sz. ügy, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos kontra Netherlands Inland Revenue Administration [EBHT 1964., 1. o.]

²⁵ 22/71 sz. ügy, Béguelin Import Co. kontra S.A.G.L. Import Export [EBHT 1971., 949. o.]

san semmisnek tekintendők.²⁶ A Guérin automobiles kontra Európai Közösségek Bizottsága-ügyben²⁷ az EKB arra a következtetésre jutott, hogy a magánszemélyek közvetlenül az EKSz 81. cikkének (1) bekezdésére, valamint a 82. cikkére hivatkozhatnak abban az esetben, ha valamely korlátozó magatartás következtében károkat szenvedtek.²⁸ A Courage-ügyben hozott ítéletében az EKB a fenti jogesetekre hivatkozva úgy tartotta, hogy az EKSz. 81. cikk (1) bekezdésének és a 82. cikkének közvetlen hatása van az egyének közötti kapcsolatokban, és azok jogokat képeznek az érintett egyének számára, amelyek fölött a nemzeti bíróságoknak őrködni kell.²⁹

Az egyéni jogok védelmének kérdése

A másik alapvető különbség a két joganyag között, hogy az EKB a közösségi versenyjog – a közvetlen hatály alapelvével egyidejűleg és azzal tisztán kombinálva – kifejlesztette az egyéni jogok megközelítését, melynek lényege, hogy a közösségi jog védelmet biztosít azon magánszemélyek részére, akik a közösségi jog tárgyai és címzettjei. A Van Gend en Loos-ügyben ugyanakkor az EKB kimondta, hogy ezáltal a magánszemélyek a közösségi jog őrei is lesznek azáltal, hogy a helyi bíróságok elé viszik az ügyeket, melyek az EKB elé utalhatják azokat az EKSz 234. cikke alapján előzetes döntéshozatali eljárást kérve.³⁰ Ezt a gondolatmenetet idézte az EKB a Courage-ügyben hozott ítélete 24. bekezdésében kimondva, hogy „(...) bármely egyén hivatkozhat egy nemzeti bíróság előtt az EKSz 85. (jelenleg 81.) cikk (1) bekezdésének megsértésére, még akkor is, ha annak a szerződésnek az egyik részese, amely felelős a cikk alapján a verseny korlátozásáért vagy torzításáért.”³¹ Ezzel a megközelítéssel a jelenleg létező közösségi jogesetek közül egyedül a Courage-ügy kínált megoldást a közösségi versenyjog egyik negatív, addig kivédhetetlen vállalati gyakorlatára, az ún. „kár áthárításán alapuló védekezés”-re³², ugyanis azt úgyis lehetett értelmezni, hogy „bármely egyén” rendelkezik kereseti joggal a közösségi versenyjogi szabályok megsértése esetén. Ezzel azt az utat jelölte ki a Bizottságnak, hogy engedje meg a kár áthárításán alapuló védekezést, ugyanakkor biztosítson kereseti jogot mind a közvetlen, mind a közvetett fogyasztók számára.

A kérdés ezek után már csak az, hogy ezt az igen szélesen értelmezett egyéni jogokra vonatkozó megközelítést mennyiben lehet a nem közvetlenül hatályosuló nemzetközi versenyjogi rendelkezésekre alkalmazni.

Véleményem szerint erre azért nincs lehetőség, mert az egyéni jogok elfogadása előre befolyásolhatná a versenypolitika elméleti alapjait illető döntéseket is, amelyekben az egyes államok nem feltétlenül értenek egyet.

Érdekes párhuzam, hogy míg a Courage-ügyben hozott, a 81. cikk (1) bekezdésének egyedi alkalmazásával kapcsolatos ítélet csak a közvetlen hatály alapelvével együtt

²⁶ Ibid 29. bekezdés.

²⁷ C-282/95. sz. ügy, Guérin automobiles kontra Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1997., I-1503. o.]

²⁸ Ibid 39. bekezdés.

²⁹ Ibid 23. bekezdés.

³⁰ 26/62. sz. ügy, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos kontra Netherlands Inland Revenue Administration [EBHT 1964., I. o.] 10. bekezdés.

³¹ Ibid 24. bekezdés.

³² Ennek során egy versenyellenes magatartást folytató cégtől vásároló vállalkozás az így keletkezett veszteségét annak mérséklése érdekében a saját fogyasztóira hárítja, túlzottan magas árat állapítva meg. A versenyellenes magatartás által okozott kár így továbbadódik az ellátási láncban, aminek következtében akár a kár egészét is az utolsó vásárló, a fogyasztó viselheti. Mindez jelentősen megnöveli a kártérítési igények összetettségét, mivel a kárnak az ellátási láncban való pontos elosztásának meghatározása jelentős nehézségekbe ütközhet.

működik, addig a nemzetközi jogban a közvetlen hatály alapelvének nélkülözésével is alkalmazható ez a megközelítés.

Az egyéni jogok megközelítése – ahogyan az EKB értelmezi – ugyanakkor nem feltétlenül kötődik a közvetlenül hatályos közösségi jogi előírásokhoz. Ezzel kapcsolatban jó példa a Francovich-ügy³³, melyben az EKB előzetes döntéshozatali eljárásban kimondta, hogy egy tagállam köteles megtéríteni a nem közvetlenül alkalmazható 80/987 irányelv³⁴ átültetésének elmulasztása miatt a magánszemélyeket ért károkat. Ezek alapján tehát lehetővé válna az, hogy a közvetlen hatály megléte nélkül alkalmazzák abban a nemzetközi jogi közegben az egyéni jogok megközelítését, amelynek címzettjei nem a magánszemélyek, hanem csak az államok.

Ennek ellenére – jóllehet annak jogtechnikai feltételei megvannak – az egyéni jogok megközelítésének alkalmazását akadályozza az egyes országok közötti esetleges különbségek a versenypolitika céljait, koncepcióját illetően.

A Courage-ítélet 33. bekezdését³⁵ úgy lehet értelmezni, hogy – amellett, hogy hatékony védelmet biztosít a közösségi versenyjogi szabályoknak – minden tagállam helyi jogrendszerére hagyja a joghatósággal rendelkező bíróságok kijelölését, valamint a magánszemélyeknek a közvetlenül közösségi jogból fakadó jogaik védelmét biztosító pereket szabályozó részletes eljárásjogi szabályok lefektetését, biztosítva azt is, hogy ezek a szabályok ne legyenek kevésbé előnyösek, mint azok, amelyek hasonló helyi pereket szabályoznak (megfelelőség elve), és azt, hogy ezek a szabályok ne lehetetlenítsék el vagy nehezsítsék meg a közösségi jogból fakadó jogok gyakorlását (hatékonyság alapelve). Az EKB ezen megközelítése azért alkalmazható az Európai Közösségen belül, mert adottak a nemzetállamok felett álló intézményei, amelyek képesek az európai versenypolitika irányainak meghatározására. A Courage-ítélet tehát egy újabb fontos eleme a közösségi jog (ezen belül is a közösségi versenyjog) szupranacionális karakterét támogató lépéseknek. Ezzel szemben a nemzetközi szinten ez a megközelítés nem alkalmazható, tekintettel arra, hogy ott nem beszélhetünk nemzetek felett álló szupranacionális szervekről, melyek képesek lennének meghatározni a nemzetközi versenypolitika – minden tagország által elfogadott – irányait. Ebből következően az egyéni jogok megközelítése – még a közvetlen hatály alapelvének alkalmazása nélkül is – nagyban sértené a nemzetállamok abbéli szuverenitását, hogy meghatározzák saját nemzeti versenypolitikájuk főbb irányonalait.

A jogok végrehajtásának kérdése

A Courage-ítéletből az is szembetűnő, hogy az EKB a versenypolitika meghatározásával kapcsolatos egyes tagállamokon belüli hatáskörök elosztásánál nagyobb szerepet szánt a nemzeti bíróságoknak, mint a nemzeti versenyhivataloknak. Ezzel is a magánérdekű jogérvényesítést próbálja elősegíteni, ugyanis az EK-ban továbbra is a versenyjog közérdekű érvényesítése figyelhető meg, melynek lényege, hogy egy e célra létrehozott közigazgatási, néhol félbírói szerv alapvetően az officialitás elve alapján, a versenyhez

³³ C-6/90. és C-9/90. sz. egyesített ügyek Andrea Francovich és Danila Bonifaci és társai kontra Olasz Köztársaság [EBHT 1991., I-5357. o.]

³⁴ A Tanács 80/987/EGK irányelve (1987. március 2.) a munkáltató fizetéseképtelensége esetén a munkavállalók védelmére vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről

³⁵ „Az különösképp a nemzeti bíróságok feladata, hogy kiderítsék, hogy az a fél, aki egy a verseny korlátozásáért vagy torzításáért felelős szerződés következtében előálló veszteségei miatt kártérítési igényt lép fel, valóban szemmel láthatóan gyengébb helyzetben volt-e, mint a másik fél, olyannyira, hogy az komolyan veszélyeztette vagy megszüntette a szerződési szabadságát és abbéli képességét, hogy kárt szenvedjen, vagy csökkentse annak mértékét, jó időben felhasználva a rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségeket.”

fűződő közérdek védelme érdekében eljárásokat folytat vállalkozásokkal szemben, szükség esetén közigazgatási természetű szankciókat alkalmazva. Ezzel szemben az Egyesült Államokban Európához viszonyítva tehát fordított az arány, ott ugyanis a versenyügyek túlnyomó része vállalkozások közötti pereskedés formáját ölti, közel 90% körül van a magánérdekű jogérvényesítés az összes, versenyjog megsértése miatt indított ügyszámon belül a 10%-ot képviselő közérdekű jogérvényesítéssel szemben.³⁶

A nemzetközi versenyjogon belül a nemzetállamok inkább az e célra létrehozott közigazgatási szerveinek kezében, mint a kevésbé vagy egyáltalán nem kontrollálható nemzeti bírúk kezében hagyná nemzeti szuverenitásának gyakorlását.

Fontos itt megjegyezni, hogy a Bizottságnak a közelmúltban kiadott, az EK antitruszszabályainak megsértésére épülő kártérítési perekről szóló Zöld Könyve³⁷ (továbbiakban: Zöld Könyv) is azt a törekvést tükrözi, hogy a versenyhatóságok kezében lévő közérdekű jogérvényesítésről a tagállami bíróságok kezében lévő magánérdekű jogérvényesítés felé mozdítsák el a jogalkalmazás kereteit. Ebben a munkaanyagban a Bizottság helyesen felismerte, hogy a hatóságok általi jogérvényesítés mellett a magánfelek általi jogérvényesítés is fontos eszköze a versenyképes gazdaság létrehozásának és fenntartásának. Ezzel mintegy elismerte, hogy az a közérdekű jogérvényesítéssel egyenrangú szerepet képvisel, így eltűnőben van annak másodlagos szerepköre, amely még igen jelentősen érződött Mario Monti szavaiból egy 2004-ben tartott beszédében.³⁸ Fontos előrelépés a még 2004-ben készített Ashurts-tanulmányhoz³⁹ képest, hogy a Bizottság itt konkrét megoldási javaslatokkal lép fel a tanulmányban is foglalt problémák – így a perindítási jogosultságának,⁴⁰ a bizonyítás nehézségeinek,⁴¹ a csoportos perindítási

³⁶ Clifford A. Jones: Private Enforcement of Antitrust Law in the EU, UK and USA 80. o. (1999).

³⁷ Zöld Könyv - Az EK antitrusz szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről {SEC(2005) 1732} /COM/2005/0672 végleges/.

³⁸ Mario Monti „Private Litigation as a Key Complement to Public Enforcement of Competition Rules and the First Conclusions on the Implementation of the New Merger Regulation” című beszéde, IBA – 8th Annual Competition Conference (Fiesole, 2004. szeptember 17.).

³⁹ Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules a Comparative Report by Denis Waelbroeck, Donald Slater, Gil Even-Shoshan, 2004. augusztus 31.

⁴⁰ A perindítási jogosultságra vonatkozó gyakorlat az egyes tagállamokon belül igen változó képet mutat. Míg Németországban a Max Boegl Bauunternehmung et al/Hanson Germany ügyben (A Berliner Landgericht ítélete (102 O 134/02 Kart.) 2003. június 27.) például a német bíróság a kartelláron értékesített cement vevői közül csak azok esetében tartotta lehetségesnek kártérítés perlését, amelyek egyedi módon közvetlenül célzottjai voltak egy piacfelosztó megállapodásnak, addig az Egyesült Királyságban befogadott a bíróság egy olyan keresetet is, amely a kartellben részes vállalkozás leányvállalata ellen irányult, jóllehet ez utóbbi az ár alkalmazásakor nem tudott arról, hogy az kartell megállapodás eredménye, illetőleg a felperes maga nem is volt közvetlen ügyfele az alperesnek.

⁴¹ Az antitrusz ügyekben a kártérítési intézkedések rendszerint a tények széles körének kivizsgálását teszik szükségessé. Az ilyen perekben különös nehézséget jelent, hogy a releváns bizonyítékokhoz való hozzáférés ugyanakkor gyakran nehéz, mivel azok a versenyellenes magatartást elkövető fél birtokában vannak. A legnagyobb különbség a kontinentális és a common law jogrendszerek között, hogy amíg az utóbbiban a „discovery elve” alapján a felek kötelesek valamennyi rendelkezésre álló bizonyítékot feltárni a bíróság előtt, hasonló kötelezettség nem áll fenn a kontinentális rendszerekben. Emiatt megfontolandó, hogy bevezetésre kerüljenek-e olyan kötelezettségek, amelyek biztosítják a dokumentumok átadását, vagy a bizonyítékokhoz való más módon való hozzáférést. Ez különösen fontos az önálló keresetek esetében. Hasonló módon megfontolás tárgyát képezheti az alperes kötelezése arra, hogy hozza nyilvánosságra a versenyhatóságnak megküldött dokumentumokat.

lehetőség hiányának,⁴² a közvetett vevők kártérítési jogosultságának⁴³ és a bizonyítási teher⁴⁴ kérdésköreinek – orvoslására.

A közösségi jogban ugyanakkor jóformán semmilyen anyagi jogi szabály nincsen a magánérdekű jogérvényesítésre vonatkozóan, aminek következtében elsősorban a nemzeti bíróságoknak a nemzeti jogot felhasználva kell kitölteniük az esetleges réseket. Ez természetesen nagyban veszélyezteti annak hatáson és egységes alkalmazását azáltal, hogy hatásköröket von el a központilag szervezett versenyhatóságoktól, ugyanakkor azt a decentralizáltság elvei alapján, egymástól függetlenül működő bírói szervezetre ruhazza.

Tekintettel tehát arra, hogy a nemzetközi antitrösztjogban egyelőre nem létezik egy központosított versenyhivatal – nagyobb szerep jutna a nemzeti bíróságoknak, melyek szervezete annak decentralizáltsága, kiszámíthatatlansága miatt nem biztos, hogy élvezné minden állam támogatását, melyek nemzeti szuverenitásuk gyakorlásának felelősségét inkább bíznák az e célra, általuk létrehozott közigazgatási szerveikre.

A belső piac kérdésköre

A Courage-ügyben hozott ítéletben az EKB kimondta, hogy az EK Sz 81. cikke olyan alapvető előírást képez, amely nélkülözhetetlen a Közösség céljainak eléréséhez, különösképpen a belső piac működéséhez.⁴⁵ Ezen megközelítés értelmében a közösségi jogi előírások nélkülözhetetlenek azon közösségi feladat teljesítéséhez, hogy megvédjék a belső piacot a versenykorlátozásoktól és torzításoktól. Mindez megfelel az EK Sz. 3. cikk (1) bekezdés (g) pontjában foglaltakkal, miszerint a Közösség tevékenysége – e szerződés rendelkezései és az abban meghatározott ütemezés szerint – magában foglal egy olyan rendszert, amely megakadályozza a belső piaci verseny torzulását.

Ami a nemzetközi jogot illeti, sem a WTO joga, sem pedig egy jövőbeni nemzetközi antitröszt megállapodás nem törekedne a határok nélküli belső piac⁴⁶ létrehozására az áruk, szolgáltatások, személyek és tőke szabad áramlása érdekében.

Konklúzió

A nemzetközi versenyjogi egyezmények tehát nélkülözik azt a szupranacionális megközelítést, amely a közösségi jog alapját képezi. Mindez elsősorban az államok érdektelenségéből fakadhat.

A 2001 novemberében, Dohában megnyitott WTO Miniszteri Konferencia azonban már megmutatta, hogy ennek ellenére az államok hajlandóak tárgyalni egy olyan nem-

⁴² A kollektív perek során nagyszámú, de kis összegű kártérítési igények egyetlen keresetbe vonhatók össze, ami révén idő és pénz takarítható meg. Míg az Egyesült Államokban általános osztálykeresetek esetében bárki pert indíthat egy egyes személyek szerint nem meghatározott csoport nevében, addig az uniós tagállamok jogrendszereiben ez a megoldás nem ismert.

⁴³ Míg az Egyesült Államokban a közvetlen károsultság elvének kimondásával (Loeb v. Eastman Kodak Co. ügyben) általánosan elismert a versenytársak és a közvetlen vevők jogalapja az amerikai joggyakorlatban, addig a Közösségen belül nem ennyire egyértelmű a helyzet. Olaszországban és Svédországban például a szabályozás leszűkíti a kártérítési lehetőséget a közvetlenül kárt szenvedettek körére.

⁴⁴ Az Ashurts tanulmány megállapításai szerint a bizonyítási teher általános szabályok szerinti fenntartása komoly akadály a magánérdekű jogérvényesítésnek, hiszen a károsultak ritkán lehetnek olyan helyzetben, hogy kellő mennyiségű bizonyítékot prezentáljanak a piaci magatartás jogellenességének bizonyítására.

⁴⁵ Lj. 2. 20. bekezdés

⁴⁶ Az EK Sz. 14. cikk (2) bekezdése értelmében „A belső piac egy olyan, belső határok nélküli térség, amelyben e szerződés rendelkezéseivel összhangban biztosított az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgása.”

zetközi, kötelező érvényű versenyjogról, amely elsősorban a végrehajtás kérdéseire összpontosítana. A résztvevők itt kimondták, hogy szükség van egy olyan nemzetközi szervezetre, amely biztosítaná, hogy a versenypolitika elősegítse a nemzetközi kereskedelem fejlődését és a gazdasági növekedést.⁴⁷

A nemzetközi versenyjogi egyezményeknek – tekintettel annak szupranacionális jellegének hiányára – speciális szabályokat kell tartalmaznia az egyes nemzeti jogok alapján igénybe vehető jogorvoslatról, melynek elsősorban a hatékony végrehajtást kell biztosítania.

A nemzetközi versenyjogi egyezmények rendelkezéseinek ugyanakkor álláspontom szerint közvetlen hatályt kellene biztosítani, ugyanis azok kikényszerítése jelenleg a tagállamok nemzetközi jogból fakadó kötelezettségén és a nemzetközi jog vitarendező mechanizmusain múlik, amely nem biztosítja, hogy a nemzeti jogok minden tekintetben megfeleljenek bizonyos minimum nemzetközi versenyjogi előírásoknak és követelményeknek.

A fentiekből következik, hogy egy nemzetközi versenyjogi rendszernek – az Egyesült Államok mintáját követve – a magánérdekű jogérvényesítésen kellene alapulnia, az egyes államok versenypolitikáját egymáshoz közelítve. Ennek a feltételei azonban – figyelembe véve az államok nemzeti szuverenitása védelmére irányuló intézkedéseit – nem állnak fenn. Elsősorban tehát amiatt nem alkalmazható a Courage-ügy érvelése a nemzetközi versenyjogi egyezmények végrehajtásánál, mert az az államok nemzeti szuverenitásának az önálló nemzeti bírák felé való eltolódását eredményezné, melynek nemzetek általi támogatottságával egyelőre nem számolhatunk.

Ezekkel a folyamatokkal szembenézve megkerülhetetlennek tűnik a szuverenitás témakörének újragondolása mind globális, mind regionális szinten. Az egyetlen követelmény, amit megfogalmazhatunk, csupán a szemléletváltás igénye lenne. Mindez persze ugyanakkor aligha jelentheti az állami és a nemzeti szuverenitás fontosságának elhamarkodott tagadását, már csak azért sem, mert a nemzetközi jog aligha épülhetne más alapra, mint az identitásválságukat leküzdő szuverén államok és nemzetek tudatos akaratára és vállalására.⁴⁸ S a kör ezzel bizonyos értelemben be is zárult a szuverenitás létjogosultságát illetően, mivel az államok szuverenitása ellen ható tényezők (globalizáció, interdependencia, az államok válsága, integráció) ellenére a lényeg nem változott, még kevésbé szűnt meg: az emberiség továbbra is államilag szervezett politikai közösségekre tagolódik és a nemzetközi közösség pedig elsősorban az államok társadalmát jelenti.⁴⁹ A hangsúlyokat azonban más és más összefüggésekre és kapcsolódásokra kell helyezni, ugyanis mindezek ellenére mindenképpen kijelenthetjük, hogy az úgynevezett „teljes szuverenitás” a nemzetközi jog számára immáron jogilag irreleváns kategóriává vált.⁵⁰

A szuverenitást tehát már nem a területi-közigazgatási, hanem a funkcionális értelemben felfogott szuverenitásként kell majd értelmezni, mely arra utal, hogy egy ország külpolitikai döntési autonómiája meghatározott funkcionális területeken – pénzügyek, migráció, gazdaság stb. – különböző mértékű.⁵¹ Emellett a klasszikus államcentrikus

⁴⁷ Ezek az elképzelések a 2003-as Cancunban megrendezett Miniszteri Konferenciával együtt futottak tányra, ahol az Egyesült Államok és az Európai Unió mezőgazdasági támogatásai körül heves vita bontakozott ki. A kudarc ellenére a versenyjogi együttműködésre még mindig a WTO tűnik a legmegfelelőbb fórumnak.

⁴⁸ Hüvely, I.: Néhány adalék a szuverenitás fogalomtörténetéhez in Galló, B. és Hüvely, I. /Szerk./: Európa Tanulmányok 1. Szuverenitás- nemzetállam- integráció, MTA Politikai Tudományok Intézete, 1995. 15. o.

⁴⁹ Bruhács, J.: Nemzetközi jog II. Különös rész, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1999. 21–22. o.

⁵⁰ Dunay, P.: A nemzeti szuverenitás néhány aktuális nemzetközi jogi aspektusa in Galló, B. és Hüvely, I. /Szerk./: Európa Tanulmányok 1. Szuverenitás- nemzetállam- integráció, MTA Politikai Tudományok Intézete, 1995. 37. o.

⁵¹ Kiss J. L.: A szuverenitás újraelosztása in Galló, B. és Hüvely, I. /Szerk./: Európa Tanulmányok 1. Szuverenitás-nemzetállam-integráció, MTA Politikai Tudományok Intézete, 1995. 20. o.

vesztfáliai rendszerrel⁵² szemben a multinacionális politikára kellene helyezni a hangsúlyt, amelyben egy állam nemzetközi kapcsolatait nemcsak egy másik állam kormánya, hanem a nem állami szereplőkkel való interakciók sora határozná meg.⁵³

Véleményem szerint tehát át kellene helyezni egyes, korábban formálisan az állam ellenőrzése alatt álló klasszikus feladatokat – így például a nemzeti versenyjogok végrehajtását – a magánérdekű jogérvényesítés kiterjedtebb alkalmazását biztosító független bírói kar vagy egy nemzetek felett álló független versenyhatóság kezébe, amely nagyban elősegítené a globalizáció káros tüneteire elleni hatékonyabb fellépést.

⁵² A Vesztfáliai szuverenitás olyan politikai szervezethez kapcsolható, amely az adott területén belül külső szereplők az adott politikai hatalom fennhatósága alóli kivonásával jön létre és amely ez által egyfajta helyi hatalmi konfigurációt, felállást eredményez. A Vesztfáliai szuverenitás tehát két alapvető alapelven nyugszik: a területiség és a külső tényezők, szereplők helyi fennhatósági rendszer alóli kivonásának elvén. Alapvető normáját tekintve az államok különös területi egységként kezelésére helyezi a hangsúlyt, amelyen belül a helyi politikai erők a kizárólagos legitím magatartás kizárólagos letéteményesei. Ugyanakkor irányelv számára a külföldi beruházások alapvető betiltása, amely egyidejűleg a tartózkodó magatartást követel minden állampolgártól és államférfijától egyben, amelyeket ugyanakkor a korlátlan önállóság privilégiumával ruházta fel.

⁵³ Kiss, lj. 51. , 20. o.